2010 YILI OSMANİYE İLİ ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALARI

Füsun TÜLEK*

Osmaniye Arkeolojik Yüzey Araştırması Ekibi 2010 yılında Toprakkale, Merkez ve Düziçi ilçelerinde çalışmıştır. Bu çalışma döneminde arkeoloji disiplininin çeşitli alanlarında ve disiplinlerarası bilimsel işbirliği ile arkeojeolojik ve arkeojeofizik yöntemleri de kapsayan inceleme ve uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Toprakkale İlçesi'nde bulunan Deli Halil antik yerleşiminde yapılan belgeleme ve incelemeler ile bir yerleşim arkeolojisi çalışması yapılmıştır. Antik yerleşimin, topografik ölçüm ve haritalandırması ile sokak ve yapılar ölçülerek antik kentin durum planı çıkarılmış, 3 boyutlu modellemesi yapılmış ve ayakta duran 'yuvarlak yapıları'nın rölöveleri çıkarılmıştır.

Yaygın ve yoğun yöntemler ile Yüzey Araştırması Toprakkale, Merkez ve Düziçi ilçelerinde sürdürülmüş tespit edilen höyük ve antik yerleşimlerde etütlük seramik parçaları toplanarak belgelenmiştir. 2010 Yılı çalışmasına İstanbul Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Jeofizik Mühendisliği, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ve Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Arkeoloji Bölümleri Öğretim Üyeleri ve Öğrencileri katılmıştır.[1]

Arkeojeofizik uygulamalar, Osmaniye İli, Merkez İlçe'nin yaklaşık 1,8 km kuzeybatısında yer alan ve Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 31.07.2008 gün ve 4098 sayılı kararı ile 1. Derece Arkeolojik Sit olarak tescil edilen Merkez İlçe Yaveriye köyünde bulunan Örenşehir'de gerçekleştirilmiştir. Yer Radarı (GPR=Ground Penetrating Radar) ile arazi taraması yapılmış, radarla ölçülen yüksek elektromanyetik dalgalar sayesinde yeraltının görüntüsü ile yüzeyden görülemeyen yapılaşmalar tespit edilmeye çalışılmıştır.

* Füsun TÜLEK, Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Kocaeli/TÜRKİYE

1 Kocaeli Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne izin ve maddi destekleri, DSİ 6. Bölge Müdürlüğü'ne konaklama, Osmaniye İli Valiliği'ne ise ulaşım konusunda yardımları için teşekkür ederim. Ayrıca Garanti Bankası'na Osmaniye Arkeolojik Araştırma Evi'nin tadilatı ve Bericap A.Ş.'ye düzenli maddi destekleri için teşekkür ederim.

GPR ile elde edilen veriler ile çakıştırılmak üzere Toplam Alan, Gradyometre Yöntemi (VLF=Very Low Frequency) ile insan ürünü yapılaşmalara yönelik düşük elektromanyetik dalgalar ve doğal oluşumların ve manyetik dalgaların tespitine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Yer radarı yöntemi üç alanda toplam 57 profil üzerinde uygulanmış ve elde edilen veriler üzerine FK filtresi, band geçişli süzgeç, migrasyon işlemleri yapılarak veri kalitesi arttırılmıştır. Migrasyon işlemi sırasında kesitlerde hiperbollar rahat görülebilmesi için hız değeri gereğinden yüksek tutulmuştur. Yer radarı çalışmalarının yapıldığı üç alanda da (A, B ve C) zaman kesitleri incelendiğinde önemli sayılabilecek yapılar tespit edilmiştir. A Alanı için bütün profillerde önemli yansımalar kayıt edilmiştir. Yansımalara neden olan yapılar 3 ile 6. Metreler arasında görülmektedir. B Alanında yapılan çalışmalarda ise alanın orta noktalarında tümsek şeklinde yer alan yapı irili ufaklı taşlardan oluşan bir karmaşa şeklinde olduğu görülmektedir. Ancak burada da aynı derinliklerde belirtiler görülmektedir. Alanda en uzun profillere sahip olan C alanında ise alanın güney kısımlarında önemli bir belirtiye rastlanmazken 50.metrelerden itibaren diğer alanlardaki derinlik mesafelerinde belirtiler gözlenmeye başlamıştır. 8- Bütün alanı kapsayan manyetik çalışmalarda ise anomalilerin en çok C alanı içerisinde ve alanın ortalarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu anomali değerlerinin nedenleri olası yapılarda kullanılan kayaçlardan kaynaklandığı düşünülebilinir.

VLF-EM sonuçları yorumlandığında en belirgin belirtilerin 5-8 metreler arasında alanın Güneybatı kesiminde yoğunlaştığı görülmektedir. Yukarıda yapılan tespitler 5 günlük bir çalışma süresince gerçekleştirilmiş olup yüzey araştırmaları kapsamında değerlendirilmelidir. Daha detaylı çalışmalar daha geniş bir zamanda ve detaylı bir şekilde gerçekleştirilmelidir.[2]

Bir Erken Ortaçağ kale-kent, bir *mısr* olarak tanımlanmış Örenşehir'de tarım faaliyetleri sonucu yüzeyde ortaya çıkmış sırlı ve sırsız çoğu bölgenin Abassi ve Haçlı yönetimleri zamanına ait olmak üzere Ortaçağ seramik parçaları

2 Dokuz Eylül Üniversitesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü ve Deprem Araştırma ve Uyglama Merkezi Müdürü ve Öğretim Üyelerine çalışmaları ve bilimsel paylaşım için çok teşekkür ederim. Z. AKÇIĞ, Ş. ÖZYALIN, Ö. AKDEMİR ve Z. ERHAN, "Osmaniye Örenşehir Arkeolojik Alanı Jeofizik Yüzey Araştırması" 2010. (yayımlanmamış ön rapor)

bulunmaktadır.[3] 2010 yılında arkeojeofizik uygulamalarını gerçekleştirmek üzere alanda bulunulduğu sürede etütlük seramik malzemenin yanı sıra köylünün sulama amaçlı ark açılması sonucu ortaya çıkmış bir Ortaçağ yapısına ait mimari eleman da belgelenmiştir. En erken M.S. 10. Yüzyıl tarihli olduğunu düşünülen işlemeli mimari eleman bir templon sütunçesinin alt kısmı olmalıdır. Ayrıca, köylünün yaptığı su arkı çalışması sonucu *mısr*'ın beden duvarının Kuzeybatı burcu da ortaya çıkmıştır.

Deli Halil volkanının güney yamacında kurulu ve günümüze kalıntıları 3 ayrı kısımda tespit edilen antik yerleşimin Batı kısmının durum planın çıkarılması ve belgelenmesi amaçlanan 2010 yılı çalışması, definecilerce açılmış sayısız kaçak kazı çukuru tespiti ve güvenlik kuvvetleri ile durum raporlarının çıkarılması ile başlamıştır.[4] Muhtelif tarihlerde 'antik duvar', 'kuyular' gibi tanımlarla münferit arkeolojik ve kültür varlıkları olarak tescil edilmiş ve 2009 yılı çalışması sonucunda alanın bütüncül bir yaklaşım ile 1. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit olarak tescilinin talep edilmiş olmasına karşın antik yerleşimin kaçak kazılara maruz kalan Batı kısmının henüz tescil edilmediği anlaşılmıştır.

Bir yüzey araştırması olan çalışmada küçük çaplı da olsa temizlik çalışması yapmadan ve taşlar yerinden oynatılmadan belgeleme yapılmaktadır. Böylelikle, Deli Halil antik yerleşiminde duvar yüksekliği 1 metreyi bulan yapılar ve birimlerinin işlevlerinin belirlenmesi ve tanımı güçlükle yapılmakta veya yapılamamaktadır. Kaçak kazı çukurlarından biri, dar bir dikdörtgen şekle sahip bir mimari birimi ortaya çıkarmıştır. Yapının içinde yaprak tuğladan oturma yeri ve bu oturma yerinin ortasında bir delik, içinde aşağıya doğru döşenmiş pişmiş toprak künk bulunduğu görülmüştür. Söz konusu künk zeminde de döşeli olup ±1.20 metre uzaklıkta ağzı pişmiş toprak küple

3 F. TÜLEK, TÜBA- Kültür Envanteri Dergisi. 6. 2007: 69; Araştırma Sonuçları Toplantısı. Cilt 1. 25. 2008: 317; "Can Örenşehir- the ruined city be an Umayyad Palace in Plain Cilicia?" (der.) P. Matthiae, F. Pinnock, L. Nigro ve N. Marchetti. Proceedings of the 6th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East. Cilt 3. 2010: 223

4 Temsilcimiz arkeolog Cemil Dumanlıoğlu olmak üzere MSGSÜ Öğretim Üyesi Y. Doç. Dr. G. GÜLMEZ, Mimar C. SUDAŞ ve Yük. Mimar A. ÖZBİLEN, Mimarlık ve Arkeoloji Öğrencileri Ü. ARI, C. ÖZSOY, A. ULAMSAİN, B. BATTULGA, T. GUNDEV, G. KÖKSAL, S. ARSLAN, B. ÖLÇER, A. KIZILKAYA, ve K. KANDAL'a çalışmaya katkıları için teşekkür ederim.

belirlenmiş eksi kotta bir yuvarlak deliğe -foseptik çukuruna- ulaşmaktadır. Mimari birim, tarafımızdan bir latrine- antik tuvalet olarak tanımlanmıştır.

2010 yılı çalışmasında Deli Halil antik yerleşiminin Batı kısmında arkeolojik dokusu bozulmamış alanda, 1/3lik kısmında, yerleşim planı çıkarılması tamamlanmıştır. Yerleşimin Güney kısmında bir ön çalışma gerçekleştirilmiş 8 adet 'yuvarlak depo' yapısı belirlenmiştir. Güney kısımda da Batı mahallesinde olduğu gibi kaçak kazı çukurlarının açıldığı ve antik yerleşimin bazalt malzemeden yapılmış duvarlarının palet izleri rahatlıkla izlenebilen iş makinelerince düzlenerek tahrip edildiği görülmüştür.

Deli Halil antik yerleşiminde 2010 yılında da etütlük seramik parçaları bulunmuş olup çizim ve belgelemelerine başlanmıştır. Etütlük seramik parçalarının 1/3ü açık formda ince mal sofra tabaklarına ait 2/3ü ise kaba mal kümesini oluşturan açık ve kapalı formlarda testi, dolium ve amfora gibi günlük kullanım ve sıvı saklama kaplarıdır. İnce mal kümesindeki seramiklerin çoğu Geç Roma C tipi Foça seramikleri Form 3 ve Form 10 tipolojisine sahiptir. Birkaç adet Afrika ve Kıbrıs Kırmızı Astarlı seramik parçaları bulunmaktadır. Amfora örneklerinin çoğunun geniş ağızlı, dışa devrik dudaklı, geniş boyunlu, dudak altından başlayan ve omuzda sonlanan yuvarlak kulplu, silindirik şekilli koyu kırmızımsı kahve, acı kahverengi tonlarında, sert, iyi pişmiş, küçük kireç, seyrek şamot ve saman yoğun taşçıklı, okside ve orta ince gözenekli hamura sahiptir. Bu hamur, renk ve amfora şekli Kuzey Afrika kökenli amforalar arasında Keay tipolojisinde 62A ve B tipleridir ve MS.450-525 yıllarına tarihlenmektedirler. Deli Halil seramikleri arasında yerli üretim olduğunu düşündüğümüz örnekler ise günlük kullanım kaplarından çömleklere aittir. Deli Halil çömleklerinin hemen aynıları Tarsus Cumhuriyet Meydanı kazıları ve Elaiusa Sebaste Roma Agorası kazılarında bulunmuştur.[5]

Arkeolojik Yüzey Araştırmasının yaygın tarama yöntemi ile öncelikle

5 Ç. Toskay Evrin, "The Cooking Wares of the Romans discovered during the excavations at the Republic Square in Tarsus, Cilicia", LRCW1: Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean. Archaeology and Archaeometry. (derl.) J.M. Gurt i Esparraguera, J. Buxeda i Garrigos ve M.A. Cau Ontiveros. BAR International Series. 1340. 2005: 681-689; Eugenia Equini Schneider, Elaiussa III. L'agora Romana. İstanbul. 2010

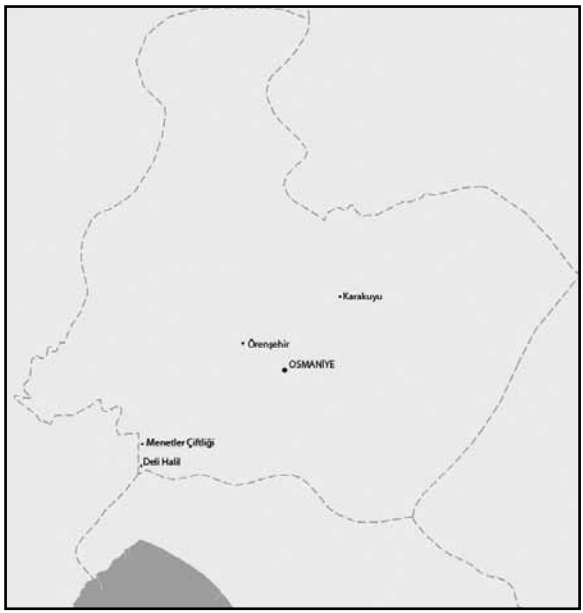
Deli Halil antik yerleşimi çevresinden başlanarak Toprakkale ve Düziçi ilçelerinde arkeolojik varlık taramasına devam edilmiştir. Kürek Kalesi'nde incelemelerde bulunularak, kalenin ölçüleri alınmış, fotoğraflama çalışması gerçekleştirilmiş, GPS koordinatları alınmış ve yüzeyden seramik malzeme toplanmıştır. Kalenin güney eteğindeki düzlükte bulunan işlik havuzu olduğu düşünülen mimari eleman fotoğraflanmış ve ölçümü yapılmıştır.

Toprakkale ilçesi Lalegölü Köyü'nün 1 km. kadar kuzeybatısında yer alan Menetler Çiftliği'nde (Efendiağa Çiftliği) bir adet höyük tespit edilmiştir. (Resim: 5) Özel mülkiyet içinde yer alan höyüğün tahribata uğramadan günümüze kadar korunduğu anlaşılmaktadır. Menetler Höyüğü, yaklaşık 17 metre yüksekliktedir. Höyüğün yüzeyinde ve eteklerindeki tarlalarda çok sayıda seramik parçaları görülmüştür. (Resim: 6) Seramikler Geç Tunç ve Demir Çağları ile Megara kaseleri ve terra sigillata kap örnekleri olup höyükte, Geç Tunç Çağı'ndan Geç Antik döneme değin yerleşim olduğuna işaret etmektedir. Höyük, Osmaniye Arkeolojik Yüzey Araştırması'nda bugüne değin Demir Çağı'nın belli bir tarzda –orta merkezli daire motifleri ve çeşitli kalınlıklarda siyah bantlardan oluşan çizgisel bezemeli seramikleri -Miken seramik örneklerini en fazla vermiş olması ile dikkat çekmektedir. Höyük konum itibarı ile İskenderun körfezinden kuzeye ulaşımı sağlayan Kısık Boğazının kuzeybatısında ve volkanik Deli Halil Formasyonun kuzeyinde ovanın ilk başladığı alanda bulunmaktadır. Coğrafik konum olarak Menetler Höyüğü, doğu-batı uzantılı eski askeri ve ticaret yolu üstündedir. Höyük, batısında 10 ve 20 km mesafelerde bulunan Sirkeli ve Misis höyükleri ile 10 km kuzeyinde Tatarlı Höyük ile ilişkide olmalıdır. Seramikleri M.Ö. 9 – 6 ıncı yüzyıllar aralığına tarihli Yumuktepe Höyüğü ve Kelenderis seramikleri ile benzerlik göstermektedir.[6]

Düziçi İlçesi, Çerçioğlu Köyü, Karakuyu Mahallesinin doğusunda yer alan Hümbek Tepe üstünde günümüz yapımı iki adet su deposu bulunan, yaklaşık 3 metre yükseltiye sahip alanda küçük ölçekli bir antik yerleşim yeri tespit edilmiştir. (Resim: 7) Yüzeyden toplanılan seramikler, söz konusu

6 N. ASLAN, Kilikya Demir Çağı Seramiği. İthal Boyalı Seramikler ve İlişkiler. Ege Yayınları. 2010

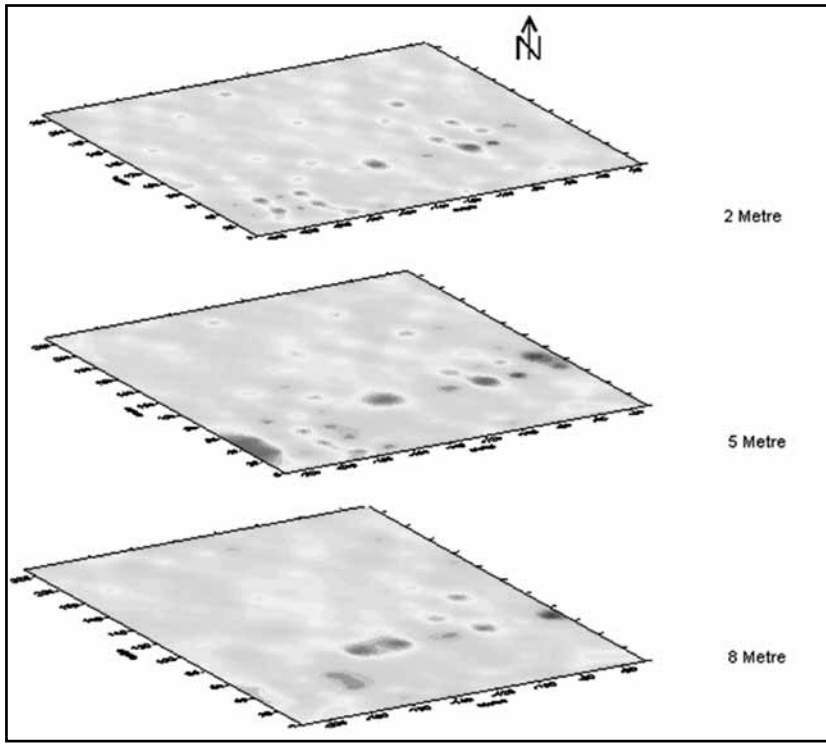
yerleşimin Hellenistik Dönemden Geç Antik Döneme kadar iskân gördüğünü göstermektedir. (Resim: 8) Karakuyu Yerleşim olarak tespiti yapılan antik yerleşime yakın bir kısım konutların inşasında kullanılan düzgün kesme taş blokların, antik yerleşimin mimari blokları olduğu anlaşılmaktadır.

Resim: 1

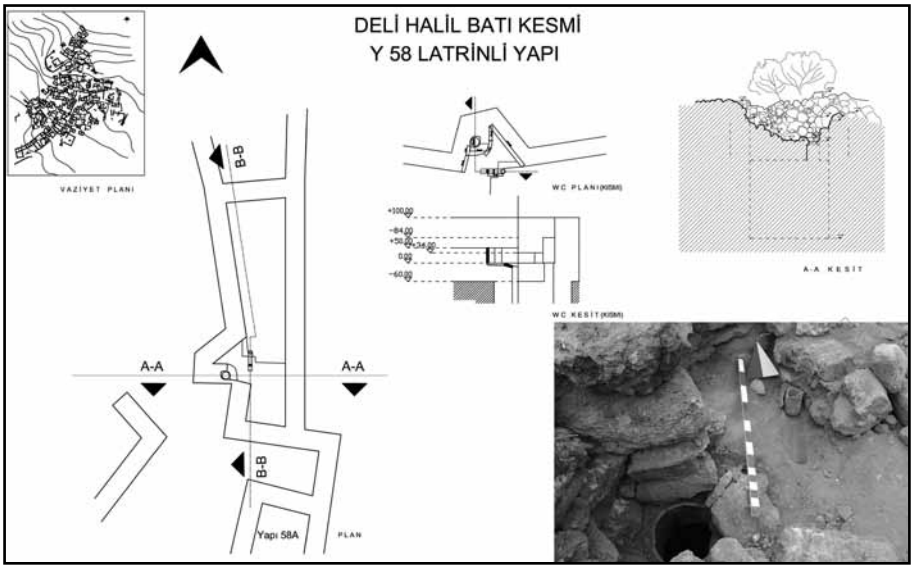
Resim: 2

Resim: 3

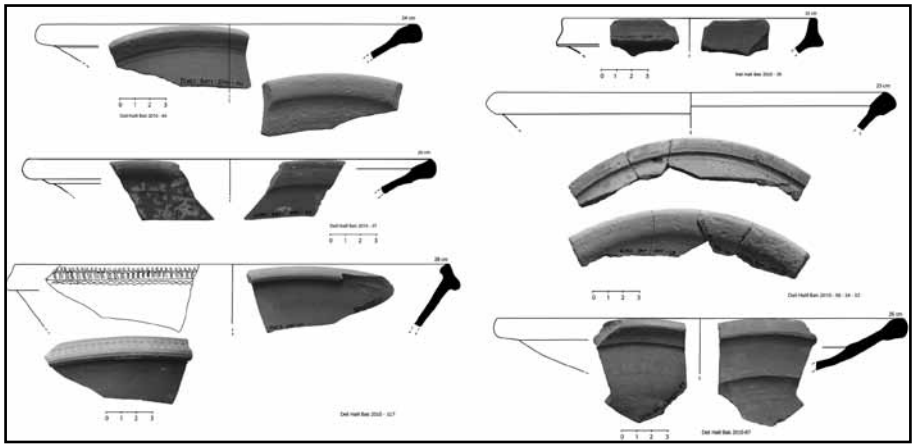
Resim: 4

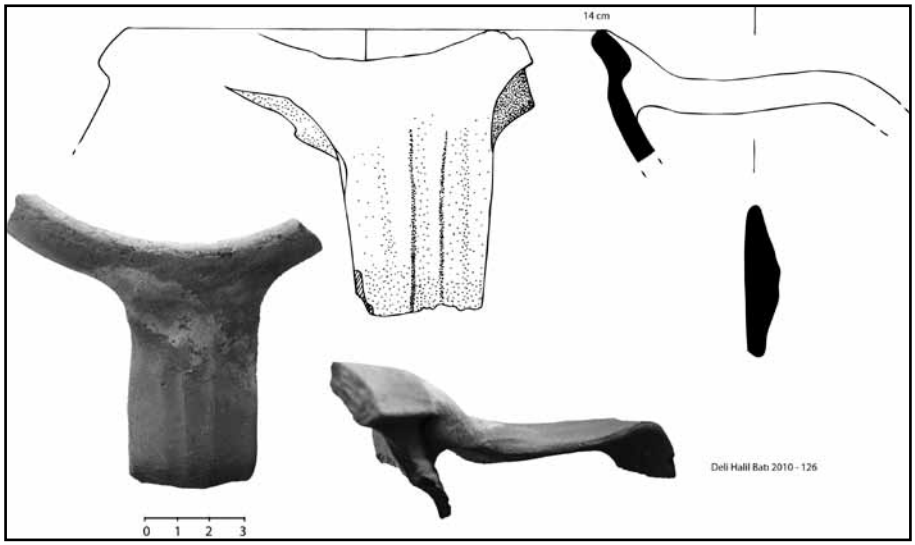
Resim: 5

Resim: 6

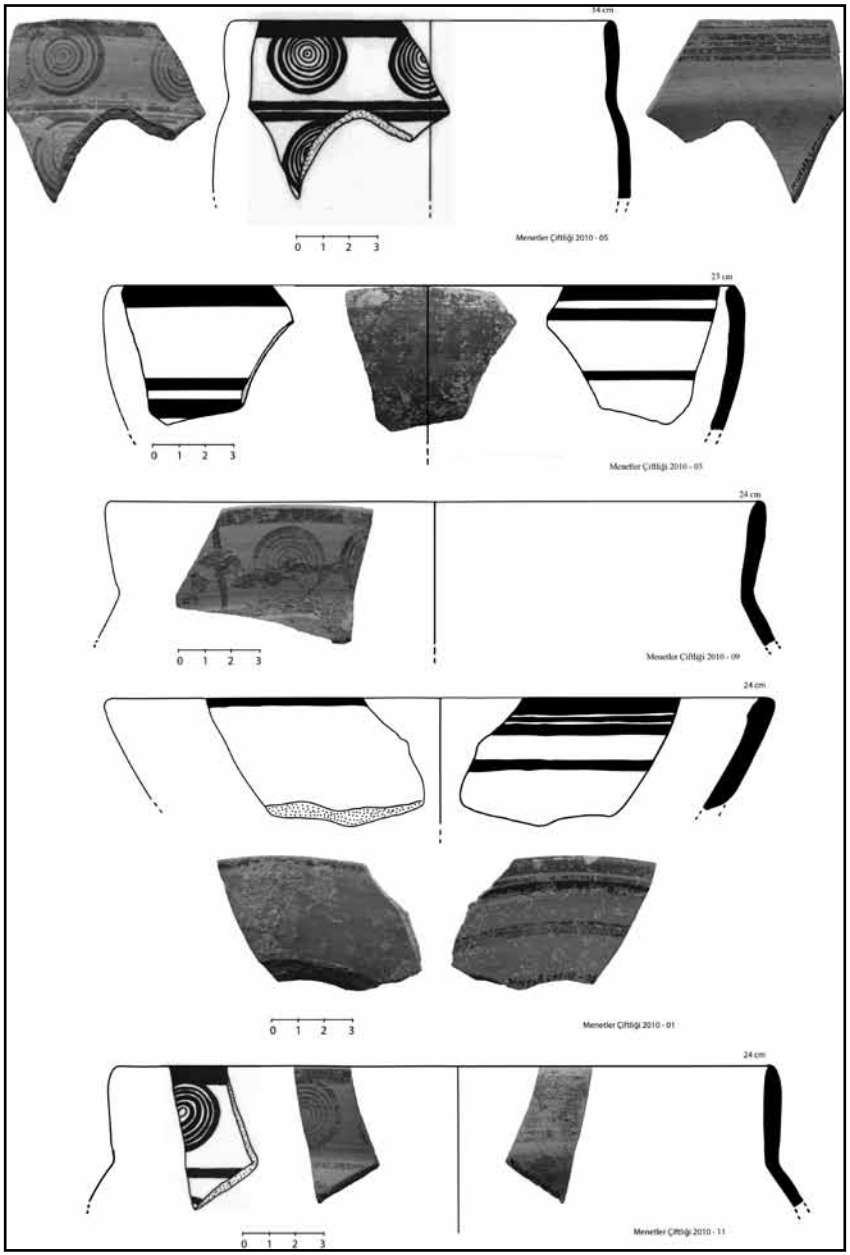
Resim: 7

Resim: 8

118 m
118 m
© 2011 ORION-ME
© 2011 Geocentre Consulting
© 2011 Basarsoft
Image © 2011 GeoEye

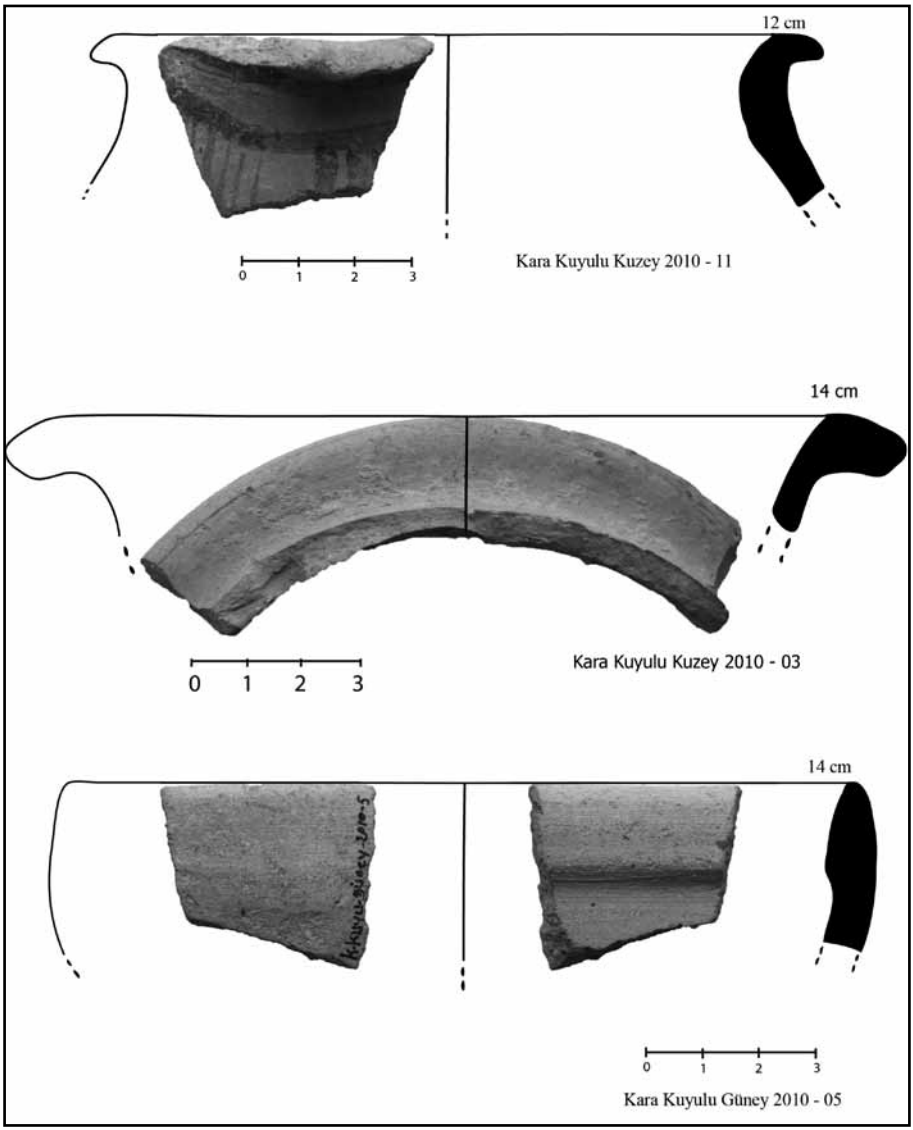
Resim: 9

14 cm
0 1 2 3
Menetler Çiftliği 2010 - 05
25 cm
0 1 2 3
Menetler Çiftliği 2010 - 03
24 cm
0 1 2 3
Menetler Çiftliği 2010 - 09
24 cm
0 1 2 3
Menetler Çiftliği 2010 - 01
24 cm
0 1 2 3
Menetler Çiftliği 2010 - 11

Resim: 10

Resim: 11

12 cm
0 1 2 3
Kara Kuyulu Kuzey 2010 - 11
14 cm
0 1 2 3
Kara Kuyulu Kuzey 2010 - 03
14 cm
0 1 2 3
Kara Kuyulu Güney 2010 - 05

Resim: 12